

Agnieszka Danielewicz

Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy

METODY AKTYWIZUJĄCE W WYCHOWANIU PRZEDSZKOLNYM

ACTIVATING METHODS IN PRESCHOOL EDUCATION

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie metod aktywizujących wykorzystywanych w nauczaniu przedszkolnym oraz wskazanie ich głównych zalet. Opracowanie artykułu poprzedziło studium literatury dotyczącej dydaktyki ogólnej i roli nauczyciela w rozwoju aktywności dziecka metod aktywizujących i ich wykorzystania na poziomie edukacji przedszkolnej. W artykule odniesiono się do przeprowadzonych wśród nauczycieli wychowania przedszkolnego z województwa warmińsko-mazurskiego wyników badań własnych, których celem było poznanie opinii nauczycieli przedszkoli na temat przydatności i stopnia wykorzystania metod aktywizujących w procesie edukacyjnym, a także zalet i częstotliwości ich stosowania w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym.

Słowa kluczowe: metody aktywizujące, nauczanie przedszkolne, narzędzia aktywizujące.

Abstract: The aim of the article is to present the activating methods used in preschool education and to indicate their main advantages. The preparation of the article was preceded by a literature study on general didactics and the role of a teacher in the development of a child's activity of activating methods and their use at the pre-school level. The article refers to the results of own research conducted among teachers of pre-school education from the Warmian-Masurian Voivodeship, the aim of which was to find out the opinions of kindergarten teachers on the usefulness and degree of use of activating methods in the educational process, as well as the advantages and frequency of their use in working with children in preschool age.

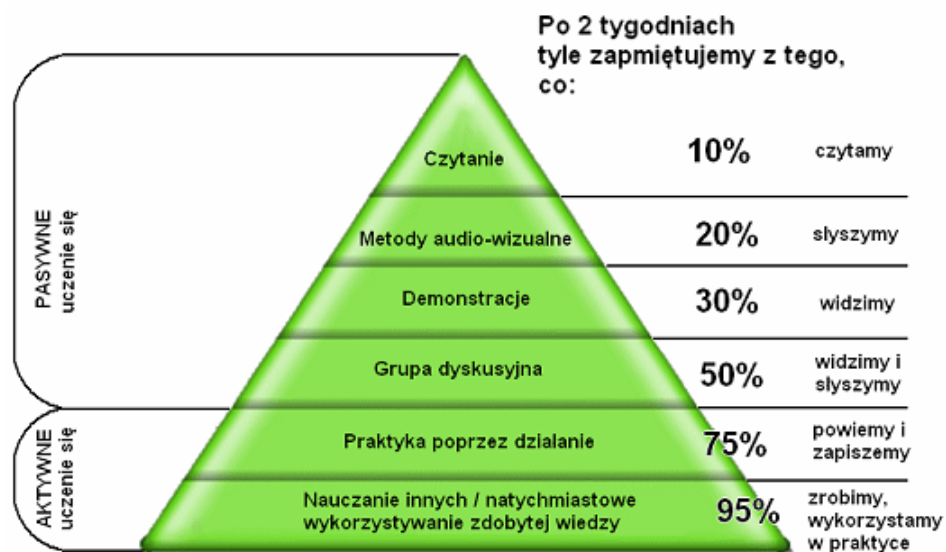
Keywords: activating methods, preschool education, activating tools.

Wprowadzenie

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość wymusza na edukacji potrzebę zmiany metod nauczania. Łączy się to z koniecznością przygotowania do współczesnego życia ludzi twórczych, zdolnych nie tylko do przystosowywania się do nowych warunków, ale także przeobrażania rzeczywistości. Konieczne jest łącze-

nie metod tradycyjnych z metodami aktywizującymi. W organizowaniu sytuacji edukacyjnych wspomagających rozwój dziecka nauczyciel nie może ograniczyć się do wyboru jednej metody. Nie może też sam tworzyć sytuacji bez udziału dziecka, bez wsłuchania się w jego propozycje. Najważniejszymi metodami w praktyce przedszkolnej są metody, które służą prowokowaniu do działania, rozbudzeniu zaciekawienia i zainteresowania dziecka, uruchomieniu spontanicznej i swobodnej aktywności własnej.

Zaprezentowany poniżej stożek Dele'a prezentuje statystyczną efektywność różnych form nauczania, z którego jasno wynika, że najbardziej skuteczne w procesie nauczania są wszelkie czynności, w których uczeń uczestniczy aktywnie. Najmniejszą skuteczność mają zajęcia, w których uczeń jest bierny, a jego rola ogranicza się wyłącznie do słuchania¹.

Rys. 1. Piramida zapamiętywania – stożek Dele'a

Źródło: <https://uczszkutekniej.wordpress.com/2010/12/20/piramida-uczenia-sie/> (dostęp z dnia 26.08.2019).

Zgodnie ze współczesnym stanem wiedzy psychologiczno-pedagogicznej materiał nauczania podany w gotowej formie w niewielkim stopniu aktywizuje uczniów i nie sprzyja podnoszeniu efektywności przyswajania wiedzy. W wielu opracowaniach naukowych podkreśla się ogromne znaczenie sposobu pracy

¹ P. Ziółkowski, *Teoretyczne podstawy kształcenia*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2015, s. 100.

z dzieckiem na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Etap ten uznawany jest za szczebel przygotowawczy do systematycznej nauki w dalszych klasach szkoły podstawowej. Na poziomie edukacji elementarnej mamy do czynienia z intensywnym kształtowaniem się osobowości i charakteru młodego człowieka. Ważnym zadaniem nauczyciela staje się właściwy dobór treści wychowawczych i odpowiedni sposób ich realizacji poprzez zastosowanie odpowiednich metod. Jak wskazuje analiza literatury przedmiotu, obok tradycyjnych metod kształcenia w procesie edukacyjnym w przedszkolu zasadne i konieczne jest wykorzystywanie metod aktywizujących.

Pojęcie, klasyfikacja i walory metod aktywizujących

Rozpoczynając rozważania na temat metod aktywizujących, warto odnieść się do słów chińskiego filozofa Konfucjusza, który powiedział: „Powiedz mi, a zapomnę, pokaż mi, a zapamiętam, pozwól mi zrobić, a zrozumiem”. Słowa te idealnie wpisują się w ideę metod aktywizujących, których zadaniem jest – najprościej ujmując – nauka poprzez angażowanie ucznia w wykonywanie zadań tak, aby namacalnie mógł zrozumieć dany proces.

Samo pojęcie „metoda” wywodzi się z języka greckiego i oznacza m.in. zespół czynności i środków zastosowanych w określony sposób do osiągnięcia określonego celu². W kontekście nauczania jest to więc sposób kierowania przez nauczyciela procesem uczenia się dla osiągnięcia podstawowych celów w zakresie wiadomości, umiejętności, postaw. Metoda kształcenia stanowi zespół systematycznych i świadomych działań podejmowanych przez nauczyciela i ucznia mających na celu kształtowanie osobowości ucznia. Sposób współpracy nauczyciela z uczniem prowadzący do osiągnięcia założonych celów kształcenia jest nazywany metodą nauczania. Jest to zespół powtarzalnych i systematycznych czynności oraz środków prowadzących do osiągnięcia zamierzonego celu³.

Tabela nr 1 przedstawia podział metod pracy z dzieckiem wg Anny Klim-Klimaszewskiej.

² <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/metoda;3940107.html> [dostęp: 11.04.2019].

³ F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2011, s. 34.

Tabela 1. Podział metod pracy z dzieckiem w ramach nauczania zintegrowanego wg A. Klim-Klimaszewskiej

Kategorie metod pracy z dzieckiem	Przykłady
metody czynne (oparte na działaniu)	<ul style="list-style-type: none"> • metoda samodzielnych doświadczeń • metoda kierowania własną działalnością dziecka • metody zadań stawianych dziecku • metody ćwiczeń
metody oglądowe (oparte na obserwacji)	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja • pokaz • przykład osobisty nauczyciela • udostępnienie sztuki
metody słowne (oparte na słowie)	<ul style="list-style-type: none"> • rozmowy • opowiadania • zagadki • objaśnienia • instrukcje • sposoby społecznego porozumienia • metody żywego słowa

Źródło: J. Stańdo, M. Spławska-Murmyło, *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa 2017, s. 8.

O wyborze metody nauczania decyduje wiele czynników, przede wszystkim przygotowanie merytoryczne i metodyczne nauczyciela, jego przekonanie o skuteczności danej metody, a także jego osobowość. Poza tym do czynników decydujących można zaliczyć:

- cel dydaktyczny, który nauczyciel zamierza zrealizować
- materiał nauczania i założenia programowe,
- wielkość klasy i wiek uczniów,
- dostępną przestrzeń,
- posiadaną przez uczniów wiedzę,
- czas⁴.

⁴ J. Stańdo, M. Spławska-Murmyło, *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa 2017, s. 9

Metody aktywizujące to grupa metod bazujących na takich działaniach uczniów i nauczyciela, które umożliwiają aktywne uczenie się, czyli uczenie się przez działanie, przeżywanie, poznawanie i odkrywanie. Metody aktywizujące służą nie tylko do pogłębienia wiedzy ucznia, ale również rozwijają jego kompetencje społeczne, m.in.:

- uczą pracy w zespole,
- poprawiają komunikację z innymi,
- rozwijają poczucie wspólnoty,
- uczą liczenia się ze zdaniem innych.

Natomiast w zakresie kompetencji osobistych rozwijają:

- kreatywność,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- otwartość,
- umiejętność planowania,
- dążenie do celu,
- odpowiedzialność,
- samodzielność,
- umiejętność podejmowania decyzji.

Dzięki metodom aktywizującym proces nauczania staje się dynamiczny, co wiąże się z ograniczeniem bierności ucznia. Metody te będą skuteczne wyłącznie wtedy, kiedy cel edukacyjny będzie dla ucznia jasny i zrozumiały. Ważne, aby zagwarantować mu przestrzeń do popełniania błędów, czas na ich omówienie i skorygowanie. Jeśli uczeń jest świadomy, że ma wpływ na planowanie i podejmowanie decyzji, jego zaangażowanie wzrasta. Istotny element stanowi również docenienie ucznia, wysiłku, jaki włożył w wykonywaną pracę, a nie tylko docenianie efektów jego pracy.

Metody aktywizujące charakteryzują się dużą różnorodnością, są elastyczne, co często pozwala dostosować je do potrzeb uczniów w dowolnym wieku. Jedna metoda będzie bardziej czasochłonna i będzie wymagać od nauczyciela starannego przygotowania i opracowania strategii, inna natomiast będzie możliwa do zastosowania „od ręki”. W tabeli nr 2 przedstawiono jeden z podziałów metod aktywizujących i stosowanych w ich ramach technik autorstwa Anny Klimowicz.

Tabela 2. Podział metod aktywizujących wg A. Klimowicz

Metoda	Cele	Techniki
Dyskusja	Kształcenie umiejętności wzajemnego słuchania, formułowania argumentów, stawiania tezy, prezentowania swojego stanowiska, wyciągania wniosków.	<ul style="list-style-type: none"> • debata „za” i „przeciw” • debata panelowa • debata oksfordzka • dyskusja punktowa • metaplan • poker kryterialny • sześć kapeluszy wg de Bono • akwarium
Wchodzenie w rolę	Uczenie się empatii – rozumienia motywów różnych zachowań, doskonalenie umiejętności komunikacyjnych i umiejętności prezentacji swojego stanowiska.	<ul style="list-style-type: none"> • gry i zabawy dydaktyczne • odgrywanie scenek • przeprowadzanie wywiadów, ankiet i sondaży • symulacja • techniki dramy
Analizowanie i rozwiązywanie problemów	Kształcenie umiejętności i wnikliwej analizy sytuacji problemowej, ustalenie priorytetów, poszukiwanie rozwiązań, wyszukiwanie i formułowanie argumentów.	<ul style="list-style-type: none"> • burza mózgów • drzewo decyzyjne • procedura „U” • ranking diamentowy • analiza SWOT • technika grupy nominalnej • zalety, wady i to, co interesujące
Uczenie się w małych zespołach	Uczenie się współpracy, odpowiedzialności, doskonalenie umiejętności komunikacyjnych .	<ul style="list-style-type: none"> • puzzle (układanka ekspercka) • sztafeta • kula śnieżna • plakat podsumowujący treść zajęć
Projekt	Integracja wiedzy szkolnej z pozaszkolną, praktyczne wykorzystanie wiedzy i umiejętności, twórcze myślenie, integracja treści różnych przedmiotów nauczania, umiejętność podejmowania samodzielnych decyzji, planowania, samodzielnej i grupowej pracy, selekcji informacji,	Łączy wiele metod i technik.

	analizowania treści, zmniejszenie dystansu pomiędzy szkołą a środowiskiem lokalnym, kształtowanie odpowiedzialności i współodpowiedzialności, rozwijanie osobistych zainteresowań, kształcenie umiejętności samooceny oraz prezentacji wyników pracy.	
Stacje zadaniowe	W zależności od przygotowanych dla uczestników zadań: kształcenie umiejętności czytania ze zrozumieniem, wyszukiwania informacji, analizowania podanych informacji: kształcenie umiejętności planowania pracy – czasu, kolejności czynności.	Łączą różne techniki; powinny być tak przygotowane, by rozwijały różne umiejętności.
Portfolio	Kształtowanie umiejętności wyszukiwania i gromadzenia odpowiednich informacji oraz selekcji materiałów, kształtowanie systematyczności oraz umiejętności samooceny.	Portfolio tematyczne lub służące obserwacji rozwoju osób uczących się (praca indywidualna albo grupowa)
Wizualizacja	Kształtowanie umiejętności wydobywania kwintesencji z tekstu, wzbogacenie słownictwa, doskonalenie umiejętności zapamiętywania, kojarzenia, uczenie właściwego rozumienia i umiejętności interpretacji terminów i symboli.	<ul style="list-style-type: none"> • mapa myśli • mapy skojarzeń • rysowanie ilustracji i komiksów • sporządzanie plakatów • układanie rebusów • wystawa interaktywna

Źródło: J. Stańdo, M. Spławska-Murmyło, *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa 2017, s. 10–11.

Metody aktywizujące wpływają na podniesienie sprawności intelektualnych dzieci, wyzwalają u uczniów aktywność, pomysłowość i inwencję twórczą, uczą wzajemnej współpracy, komunikowania się, podejmowania nowych wyzwań i odpowiedzialności za wynik własnej pracy i pracy grupy. Metody te powinny stanowić podstawę w procesie kształcenia i wychowania dzięki tak dużej roli, którą odgrywają.

Wykorzystanie metod aktywizujących na poziomie edukacji przedszkolnej

We współczesnej edukacji przedszkolnej ucznia uznaje się za aktywnego uczestnika i współtwórcę procesu edukacyjnego. Wiele koncepcji pedagogicznych odnoszących się do dzieci w wieku przedszkolnym jako najważniejsze zadanie uznaje prowadzenie zajęć w sposób sprzyjający działaniu, inspirowaniu, podejmowaniu zadań i wyzwań. Według C. Langiera za najlepsze metody uznaje się te, które aktywizują wychowanków, motywują ich do pracy, pozytywnie wpływają na ich wiarę w siebie i swoje możliwości oraz umożliwiają praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy⁵. Przygotowanie zajęć z wykorzystaniem metod aktywizujących dla dzieci w wieku przedszkolnym wiąże się z prawidłową organizacją przestrzeni edukacyjnej, umożliwiającą swobodne działanie oraz zachowanie właściwych relacji społecznych między poszczególnymi uczestnikami zajęć. E. Korczewska podkreśla, że nauczyciel, bazując na szczególnej indywidualności dzieci w wieku przedszkolnym, powinien być osobą otwartą na ich pomysły, odznaczać się dużą wrażliwością na ich oryginalne wypowiedzi i sposób myślenia, umieć ukierunkować na konsekwentne poszukiwanie rozwiązań⁶. Stosowanie metod aktywizujących przez nauczycieli w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym ma ogromny wpływ na rozwój młodych ludzi, na ich płynność myślenia, wzbudzenie u nich ciekawości i zdolności analizowania, a także eksperymentowania.

Wykorzystywanie metod aktywizujących niesie za sobą nie tylko pozytywny wpływ na rozwój dziecka, ale również sprzyja samodoskonaleniu nauczycieli w sferze rozwiązań metodycznych i pogłębiania wiedzy merytorycznej. Kompetentny nauczyciel – to ktoś, kto potrafi pracować bez wskazówek i nadzoru, kto nie traci głowy, gdy zawodzą rutynowe metody, bo potrafi metody nie tylko stosować, lecz także w razie potrzeby samemu je tworzyć⁷. Nauczyciel umie w większym stopniu zainteresować uczniów swoimi zajęciami, ponieważ są one różnorodne i interesujące. Odczuwa satysfakcję z pracy, gdyż uczniowie chętnie i aktywnie uczestniczą w prowadzonych przez niego zajęciach. Motywuje tym samym innych nauczycieli do uatrakcyjnienia swoich lekcji o ciekawe metody aktywizacji zajęć, dostrzega również ciekawe perspektywy zawodowe i możliwości rozwoju dla siebie. Dla uczniów natomiast korzyścią płynącą z wprowadzenia metod aktywizujących jest to, że wykazują oni zainteresowanie lekcją i przedmiotem, są bardziej

⁵ C. Langier, Rola nauczyciela w rozwoju aktywności dziecka w młodszym wieku szkolnym, [w:] *Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. U. Ordon, A. Pękała, Częstochowa 2008, s. 179

⁶ E. Korczewska, *Na dobry start. Metody aktywizujące w przedszkolu*, „Doradca Nauczyciela Przedszkola”, 2012, nr 12, s. 4

⁷ P. Ziółkowski, *Teoretyczne...*, s. 95.

aktywni, samodzielni, rozwijają własne strategie uczenia się, wyzwalają w sobie motywację i ciekawość uczenia się⁸.

Metody aktywizujące pokazują, że uczenie się może być ciekawą zabawą a dzięki nim uczniowie zmieniają się z biernych odbiorców w aktywnych uczestników.

Dziecko w wieku przedszkolnym wymaga uwagi i troski, ważne więc jest, aby dbać o jego rozwój i dobrze przygotować go do nauki w szkole. Wiek od 3 do 6 lat to bardzo ważny okres w rozwoju dziecka – czas konstruowania własnej osobowości, nawiązywania relacji społecznych i kontaktów z innymi ludźmi oraz kształtowania się sfery emocjonalnej. Dzieci w tym wieku łatwo poddają się działaniom wspomagającym ich rozwój, więc bardzo istotne jest aby stworzyć im możliwość wszechstronnego rozwoju⁹. Doskonale wpisuje się tu stwierdzenie Roberta Glotona i Claude'a Clero, że „dziecko w sposób naturalny jest twórcą” – i muszą zostać podjęte działania, które będą sprzyjały rozwojowi jego możliwości twórczych¹⁰. Współczesna edukacja przedszkolna oraz edukacja na kolejnych etapach kształcenia kładzie nacisk na nowy styl pracy z dzieckiem. Nauczyciel powinien traktować dziecko podmiotowo, jako partnera, pomagając mu w indywidualnym rozwoju. W tym celu działania edukacyjne nauczycieli powinny być skierowane na stosowanie różnorodnych metod w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Działania edukacyjne w przedszkolu powinny być skupione na dziecku, jego wychowaniu oraz prawidłowym i wszechstronnym rozwoju. Metody pracy stosowane w przedszkolu są nieco odmienne od metod szkolnych, jednak wiele z technik można z powodzeniem stosować w przedszkolu.

Aktywność twórcza dziecka w wieku przedszkolnym przejawia się w różnych formach jego działalności. Wystarczy tylko stworzyć sprzyjające warunki, aby pobudzić i rozwijać zdolności twórcze małych dzieci. Wiąże się to przede wszystkim z prawidłowym ocenieniem przez nauczyciela możliwości i potrzeb grupy, z którą pracuje.

Dziecko w wieku przedszkolnym będzie na zajęciach aktywne, jeśli zostanie zachowane kilka najważniejszych czynników:

- cel jest dla niego jasny i bliski,
- uwzględnia się jego potrzeby i zainteresowania,
- szanuje się jego prawo do błędu,
- ma poczucie bezpieczeństwa,
- otrzymuje wsparcie oraz informację zwrotną,

⁸ Ibidem, s. 107.

⁹ J. Stańdo, M. Spławska-Murmyło, op. cit., s. 12.

¹⁰ P. Ziółkowski, *Uniwersytet dla dzieci*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2016, s. 47.

- bierze udział w planowaniu i podejmowaniu decyzji,
- buduje poczucie własnej wartości,
- odczuwa satysfakcję,
- ma możliwość zrealizowania własnych pomysłów,
- wychowawca na jego emocje odpowiednio reaguje,
- wychowawca dostrzega i docenia jego zaangażowanie, a nie tylko efekt pracy¹¹.

Od wielu lat w wychowaniu przedszkolnym szuka się nowatorskich rozwiązań metodycznych wspomagających rozwój dziecka. Prowadzi się zabawy, ćwiczenia pobudzające i stymulujące zmysły, aby wyzwolić własną aktywność dziecka. Dzięki niej nauczycielowi łatwiej zrozumieć środowisko wychowawcze dziecka, a dziecko ma poczucie bezpieczeństwa i możliwość odprężenia się. Aktywność własna dziecka ma także wpływ na ograniczenie częstotliwości występowania zachowania agresywnego. W przedszkolach wykorzystuje się metody aktywizujące wspomagające lub stymulujące rozwój dziecka. Do najczęściej stosowanych należą:

- zabawy w kręgu, czyli stymulacja integracyjna,
- metody rozwijające świadomość ciała (M. i Ch. Knillów, W. Sherborne),
- zabawy paluszkowe, wierszyki-masażyki,
- kinezylogia edukacyjna Paula Dennisona (gimnastyka mózgu),
- metoda dobrego startu (opracowana przez Martę Bogdanowicz – założeniem tej metody jest równoczesne rozwijanie funkcji językowych i sportowych)¹².

Nauczyciele wychowania przedszkolnego szukają nowatorskich metod rozwijających aktywność własną dziecka. Prowadzą zabawy, podczas których dzieci poznają rzeczywistość, wyzwalają zachowania prospołeczne, rozładowują napięcie emocjonalne i uczą się kreatywności. Dzięki temu z jednej strony zabawy ułatwiają prowadzenie zajęć o charakterze terapeutyczno-wychowawczym z dziećmi wolniej rozwijającymi się, z drugiej – przyczyniają się do rozwijania dziecięcych uzdolnień. W pracy z dziećmi przedszkolnymi stosuje się metody rozwijające ich aktywność. Należą do nich m.in.:

- pedagogika zabawy, która jest metodą zdobywania przez dzieci wiadomości i umiejętności, poznawania rzeczywistości, pozwala także współdziałać z innymi (np. zabawy tematyczne, zabawy konstruktywne, spontaniczne zabawy ruchowe),

¹¹ J. Stańdo, M. Szałwska-Murmyło, op. cit., s. 12.

¹² E. Zielińska, *Przegląd metod aktywizujących rozwój dziecka w wieku przedszkolnym*, „Blżej Przedszkola”, 2013, nr 2.137, s. 17.

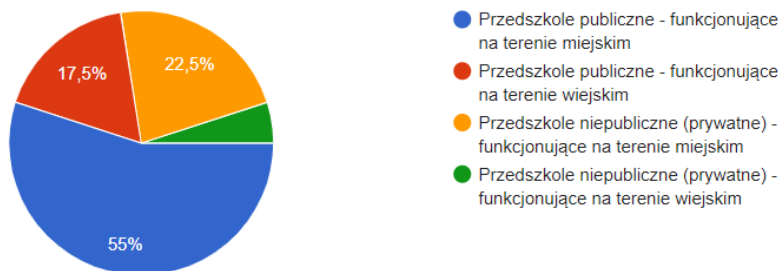
- muzykoterapia, która opiera się na różnych formach aktywności muzycznej (zabawy ze śpiewem, gra na instrumentach),
- metoda A. i M. Kniessów, (twórcza, rytmiczna gimnastyka, polegająca na poszukiwaniu nowych form ruchu),
- metoda Karla Orffa (łączenie muzyki ze słowem i ruchem),
- metoda Rudolfa Labana (będąca gimnastyką twórczą na bazie opowieści według własnej inwencji, fantazji i doświadczenia),
- zabawy grafomotoryczne (malowanie dziesięcioma palcami),
- drama (scenki dramowe, teatrzyki kukiełkowe, chiński teatrzyk cieni, pantomima),
- zabawy rytmiczne (odtworzenie przy pomocy ruchu rytmu piosenki),
- techniki plastyczne¹³.

Dzieci uczestniczące w zajęciach z wykorzystaniem metod aktywizujących chętnie sięgają w wolnym czasie m.in. po łągiłówki, puzzle, gry zręcznościowe. Dostrzegają potrzebę przejawiania inicjatywy, angażowania się w realizację projektów oraz poszukiwania alternatywnych rozwiązań.

Metody aktywizujące przydatne w procesie edukacyjnym w przedszkolu – wyniki badań własnych

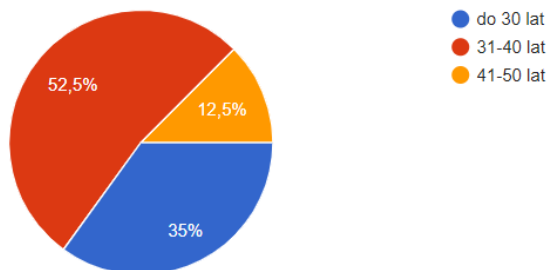
Głównym celem badania było poznanie opinii nauczycieli przedszkoli na temat przydatności i stopnia wykorzystania metod aktywizujących w procesie edukacyjnym, a także zalet i częstotliwości ich stosowania w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Badaniu zostali poddani nauczyciele wychowania przedszkolnego z województwa warmińsko-mazurskiego. Zastosowaną metodą była ankieta, natomiast narzędziem badawczym kwestionariusz ankietowy dostępny w formie elektronicznej. Łącznie badaniu poddano 200 osób, w tym 145 pracujących w przedszkolach publicznych i 55 w placówkach niepublicznych (Rys. 2). Ponad połowa badanych nauczycieli to osoby w wieku 31–40 lat (52,5%), kolejna grupa to osoby do 30. roku życia (35%) oraz w mniejszym stopniu nauczyciele w wieku 41–50 lat (Rys. 3).

¹³ Ibidem, s. 18.

Rys. 2. Miejsce pracy respondentów

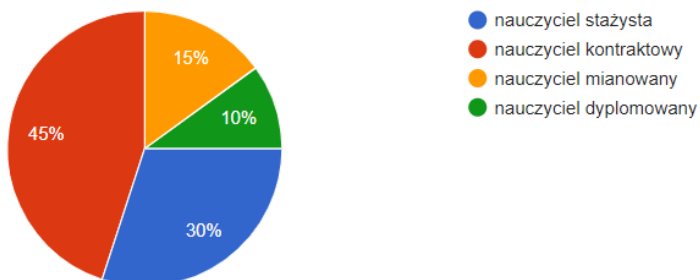
Źródło: opracowanie własne

Rys. 3. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne

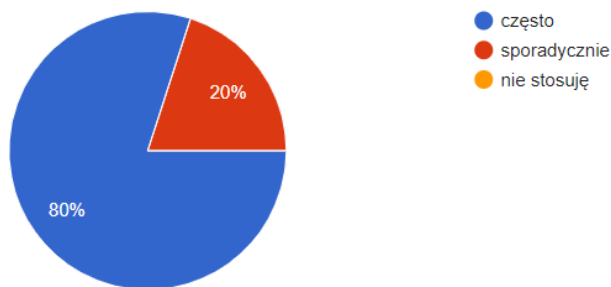
Badanie pokazało, że ponad połowa ankietowanych to nauczyciele kontraktowi (45%) oraz nauczyciele stażyści (30%), pozostałe 15% to nauczyciele mianowani, a 10% dyplomowani (Rys. 4).

Rys. 4. Stopień awansu zawodowego respondentów

Źródło: opracowanie własne

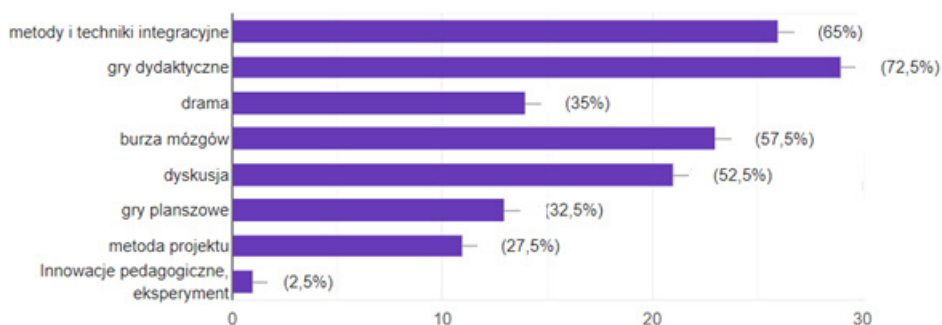
Większość nauczycieli wychowania przedszkolnego (80%) wskazała częste stosowanie metod aktywizujących w pracy z dziećmi, pozostałe 20% deklaruowało, że stosuje takie metody sporadycznie. Nikt nie udzielił odpowiedzi o niestosowaniu tego typu metod. Świadczy to o dostrzeganiu potencjału, jaki niosą za sobą metody aktywizujące w procesie wychowania dziecka (Rys. 5).

Rys. 5. Częstotliwość stosowania metod aktywizujących w pracy z dziećmi

Źródło: opracowanie własne

W pytaniu 5 zapytano ankietowanych, który rodzaj metod aktywizujących wykorzystują najczęściej (Rys. 6). Najczęściej wykorzystywanymi okazały się: gry dydaktyczne (72,5%), metody i techniki integracyjne (65%), burza mózgów (57,5%) oraz dyskusja (52,5%). W mniejszym stopniu była to drama (35%), gry planszowe (32,5%), metoda projektu (27,5%). Tylko jedna z ankietowanych osób wskazała innowacje pedagogiczne, eksperyment jako rodzaj stosowanej metody aktywizującej.

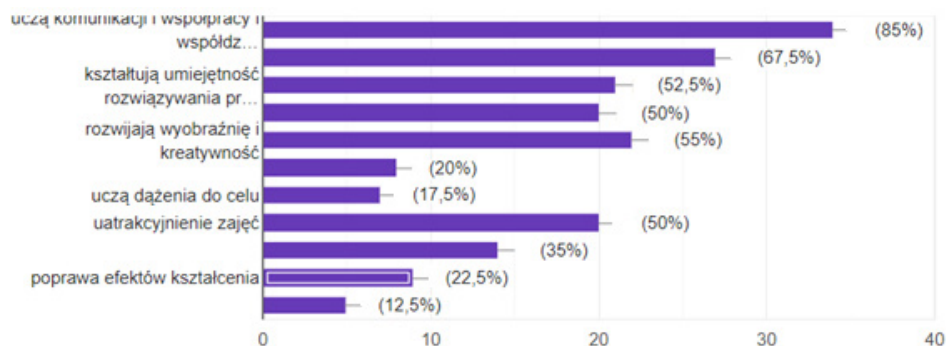
Rys. 6. Rodzaj metod aktywizujących wykorzystywany najczęściej

Źródło: opracowanie własne

W kolejnym pytaniu ankietowani zostali poproszeni o wskazanie najważniejszych korzyści wynikających ze stosowania metod aktywizujących w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym (Rys. 7). Nauczyciele jako najistotniejszą zaletę w przeważającej większości (85%) wskazali uczenie komunikacji, współpracy i współdziałania w grupie oraz aktywizowanie dzieci (67,5%). Jako zalety wskazywano również:

- rozwijanie wyobraźni i kreatywności (55%),
- kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów (54,5%),
- integracja grupy (50%),
- uatrakcyjnienie zajęć (50%).

W dalszej kolejności wskazywano rozwijanie poczucia pewności siebie, poprawę efektów kształcenia, kształtowanie umiejętności planowania, uczenie dążenia do celu i poprawę relacji między nauczycielem i uczniem.

Rys. 7. Zalety wynikające ze stosowania metod aktywizujących w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym

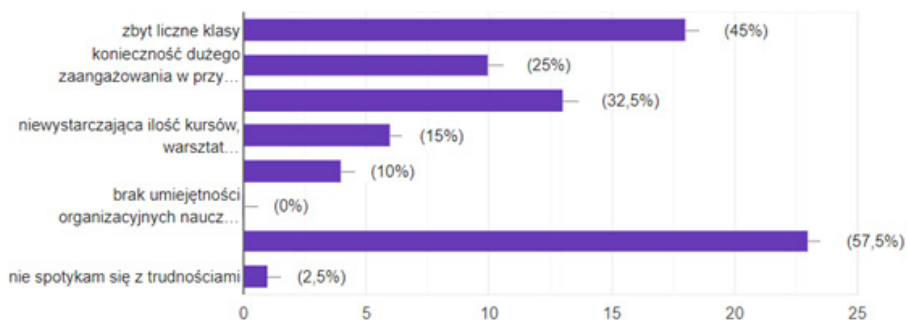
Źródło: opracowanie własne

Badani nauczyciele zostali poproszeni o wskazanie metod aktywizujących najbardziej lubianych przez dzieci. Wśród najczęściej pojawiających się odpowiedzi można wymienić następujące:

- burza mózgów,
- gry dydaktyczne,
- gry planszowe,
- drama,
- dyskusja,
- metoda projektu,

- mapa myśli,
- eksperyment,
- zabawy integracyjne,
- gry i zabawy ruchowe.

W pytaniu 8 zapytano ankietowanych, z jakimi utrudnieniami spotykają się w związku ze stosowaniem metod aktywizujących (Rys. 8). Ponad połowa ankietowanych (57,5%) wskazała, że głównym problemem jest brak materiałów zapewnianych przez placówkę, które można by wykorzystać w pracy z dziećmi. Jako kolejną istotną przeszkodę wskazywano zbyt liczne klasy (45%) oraz trudności lokalowe, takie jak zbyt małe pomieszczenia (32,5%). Nauczyciele wskazywali również jako utrudnienie konieczność dużego zaangażowania, które należy włożyć w przygotowanie tego typu zajęć (25%), niewystarczająca ilość kursów i szkoleń przygotowujących do pracy z wykorzystaniem metod aktywizujących (15%) oraz wiążącą się z tym niewystarczająca wiedzę nauczycieli na temat wykorzystania tego typu metod w pracy w przedszkolu (10%). Żadna z ankietowanych osób nie wskazała jako bariery brak umiejętności organizacyjnych nauczyciela.

Rys. 8. Utrudnienia w stosowaniu metod aktywizujących

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie powyższych danych, można wyciągnąć trzy kluczowe wnioski z badań:

1. Większość nauczycieli w przedszkolu wykorzystuje tradycyjne metody aktywizujące, jedynie nikły odsetek stosuje innowacje pedagogiczne i eksperymenty. Żaden z respondentów nie wskazał wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych jako metody kształcenia i angażowania dzieci w proces dydaktyczny.

2. Nauczyciele rzadko stosują metody aktywizujące kształcące kompetencje z zakresu dydaktyki, np. matematyczne, językowe. Dominują one w obszarze budowania relacji, pracy w zespole, czyli obszarze kształtowania kompetencji społecznych.
3. Doskonalenie zawodowe nauczycieli przedszkoli winno być zogniskowane wokół zagadnień związanych z nowatorskimi metodami kształcenia i wychowania dzieci.

Zakończenie

Współczesny nauczyciel z osoby będącej głównie źródłem wiedzy staje się organizatorem i animatorem działań uczniowskich – osobą wspierającą i inspirowującą ucznia w jego działaniach. To nauczyciel dokonuje doboru materiału edukacyjnego oraz metod pracy dydaktyczno-wychowawczej. Pierwsze lata w procesie edukacyjnym kształtują podstawy wiedzy oraz charakter człowieka, decydują o stosunku do dalszej nauki. Dziecko, któremu poświęca się czas i które jest traktowane podmiotowo oraz indywidualnie, staje się aktywne, twórcze, radosne, odważne w myśleniu i działaniu oraz zainteresowane otaczającym je światem. Stosunek nauczyciela do wykonywanej pracy w edukacji przedszkolnej odgrywa ogromne znaczenie w kształtowaniu tych postaw – to jego podejście i jego praca wpłynię na dalszy rozwój tego młodego człowieka.

Jak wykazują badania, stosowanie metod aktywizujących w procesie edukacyjnym w przedszkolu niesie wiele korzyści dla dzieci, ale także dla samego procesu edukacyjnego. Metody te w znacznym stopniu podnoszą efektywność kształcenia, uatrakcyjniają przebieg zajęć, poprawiają skuteczność przekazywania treści, ułatwiają zdobywanie wiadomości i kształtowanie umiejętności. Łączą proces edukacyjny z zabawą, co wzbudza motywację do działania i zwiększa jego atrakcyjność – ponieważ zabawa zawsze utożsamiana jest z czymś przyjemnym i atrakcyjnym. Stanowi również pierwszą, najbardziej naturalną aktywność dziecka, zaspokajającą jego potrzeby ruchowe, poznawcze, społeczne, emocjonalne oraz rozwijającą zainteresowania. Rozwój wyobraźni, spostrzegawczości, pamięci, myślenia, języka – to edukacyjne skutki zabawy¹⁴.

Podsumowując: metody aktywizujące pozwalają maksymalnie aktywizować dziecko, zapewniając jednocześnie skuteczność nauczania. Zasadne i wskazane jest ich stosowanie już na poziomie edukacji przedszkolnej, która jest tak istotna dla rozwoju dziecka.

¹⁴ P. Ziółkowski, *Poradnik dla organizatora, kierownika i wychowawcy placówki wypoczynku dzieci i młodzieży oraz kierownika wycieczki szkolnej*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2015, s. 35.

BIBLIOGRAFIA

- Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2011.
- Korczevska E., *Na dobry start. Metody aktywizujące w przedszkolu*, „Doradca Nauczyciela Przedszkola”, 2012, nr 12.
- Langier C., *Rola nauczyciela w rozwoju aktywności dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. U. Ordon, A. Pękała, Częstochowa 2008.
- Ordon U., *Wykorzystanie metod aktywizujących przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. U. Ordon, A. Pękała, Częstochowa 2008.
- Stańdo J., Spławska-Murmyło M., *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa 2017.
- Symela K., *Skuteczność kształcenia modułowego w Polsce*, ITE, Radom 2001.
- Zielińska E., *Przegląd metod aktywizujących rozwój dziecka w wieku przedszkolnym*, „Bliżej Przedszkola” 2013, nr 2.137.
- Ziółkowski P., *Poradnik dla organizatora, kierownika i wychowawcy placówki wypoczynku dzieci i młodzieży oraz kierownika wycieczki szkolnej*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2015.
- Ziółkowski P., *Teoretyczne podstawy kształcenia*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2015.
- Ziółkowski P., *Uniwersytet dla dzieci*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2016.

NETOGRAFIA

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/metoda;3940107.html> (dostęp: 11.04.2019).
- <https://uczieskuteczniej.wordpress.com/2010/12/20/piramida-uczenia-sie/> (dostęp: 26.08.2019).